

СУЧАСНЫЯ БЕЛАРУСКІЯ КАЗАЧНІКІ І ІХ ТВОРЫ

Я. А. Астражынскі
Гімназія № 15 (Мінск)

Навук. кіраўн. – Н. У. Дарган, настаўнік беларускай мовы і літаратуры

Анатацыя. Артыкул прысвечаны аналізу сучаснай беларускай літаратурнай казкі. Паказваецца падабенства і адрозненне народных і літаратурных казак. На прыкладзе твораў вядомых пісьменнікаў Р. Баравіковай і Г. Марчука і пісьменнікаў-аматараў М. Сеньюка і С. Календы робіцца спроба вызначыць асаблівасці сучаснай літаратурнай казкі.

Ключавыя словы: беларуская літаратурная казка; народная казка.

Усе любяць казкі – і дарослыя, і дзеці. І кожны абавязкова знойдзе ў іх штосьці сваё, патаемнае. Казкі адпавядаюць імкненню дзяцей да гераічнага, іх здольнасці здзіўляцца, фантазіраваць.

Цікавымі з’яўляюцца не толькі народныя, але і літаратурныя казкі. Літаратурная казка – жанр складаны, шматпланавы. Індывідуальны аўтарскі вымысел істотна адрознівае гэтыя жанры. Калі пераўноўваць традыцыйную класічную казку і сучасную, то можна сказаць, што ў цэлым яна “пасталела”, стала менш наіўнай, увабрала ў сябе змены, якія адбываюцца ў сучасным свеце.

Нас зацікавіла пытанне: хто і якія казкі стварае сёння ў нашай краіне?

Сёння казка як літаратурны жанр вельмі запатрабавана, прычым як прызнанымі майстрамі слова, так і маладымі пісьменнікамі, і нават тымі, для каго літаратура не з’яўляецца прафесіяй, а служыць проста аддушнай, магчымасцю выказаць тое, што хвалюе.

Так, у казках Міхаіла Сеньюка дзейнічаюць вогненныя рыцары, каралі, выдатныя прынцы і прынцесы, доблесныя ваяры з незвычайнымі імёнамі (Рынкар і Лаэнціл, Святазар і Арліс, Керсел і Ларніка). І ўсе яны абараняюць вечныя каштоўнасці – вернасць, любоў да Радзімы. Напісаны гісторыі вельмі вытанчана, з вялікім густам і культурай, выдатнай мовай, з выкарыстаннем знакаў і алюзій.

Нечаканымі для выхаваных на традыцыйнай казцы могуць здацца героі Сяргея Календы: павучок-вегетарыянец Гаўрыла, высакародны Рыбка-мечнік, кіт Кано, сумная вусень Мара, шэрая мышка і інш. Падзеі гісторыі С. Календы разгортваюцца ў полі лёну, на гарадскім даху, у “смачнай краіне” і г.д. Заканчваюцца казкі таксама па-рознаму, не заўсёды звыклым хэпі-эндам, хоць нават у гэтых выпадках пасля іх застаецца святло ў душы.

Раіса Баравікова актыўна працуе ў жанры касмічнай казкі. У яе “Касмічных падарожжах беларусаў”, “Казках астранаўта”, “Казачных аповесцях пра Міжпланетнага пажарніка і іншых мамурыкаў” вельмі моцны прыгодніцкі, фантастычны элемент: героі перамяшчаюцца на машынах часу, сустракаюцца з іншапланецянамі, адкрываюць новыя планеты. Ва ўсіх кнігах пра космас Раісы Баравіковай адной з галоўных каштоўнасцяў з’яўляецца Беларусь і ўсё, звязанае з ёй. Беларускасць у тэксце не навязваецца, а проста прысутнічае.

У кнігах Р. Баравіковай няма ваяўнічасці і агрэсіі: там ніхто не змагаецца за панаванне, не захоплівае чужыя тэрыторыі, нічога не разбурае і не знішчае. Усе падзеі разгортваюцца ў мясцовых умовах, напрыклад, у “Казках астранаўта” касмадром знаходзіцца недалёка ад Мінска, за Раўбічамі. Кніга “Казкі з гербарыя” выклікае ў дзяцей цікавасць і любоў да прыроды, якая нас акружае.

Жанр казкі вабіць і Георгія Марчука. У яго казках ёсць і сірата Багуслава, і каваль Сілуян, і брыдкі Пачварнік Але большасці чытачоў і наведвальнікаў сучасных тэатраў пісьменнік вядомы дзякуючы Несцерку – спрытнаму разумнаму, спагадліваму вясковаму хлопцу, вобраз якога склаўся ў беларускім фальклоры. Казкі пра Несцерку можна аднесці да бытавых альбо авантурна-навелістычных. Вынаходлівы герой дапамагае простаму народу, перамагае ў спрэчках з панамі, адгадвае складаныя загадкі, не забываецца правучыць несумленых, гультаяватых людзей.

Менавіта гісторыю пра Несцерку можна лічыць пачаткам творчасці Г. Марчука на гэтай літаратурнай дзялянцы. У камедыі-лубку “Новыя прыгоды Несцеркі” аўтар не абышоў класічны сюжэт пра героя народнай смехавой культуры, што сведчыць пра арыентацыю на фальклорныя традыцыі.

У казках Г. Марчука шмат адметна-беларускіх герояў: паноў, аканомоў, шляхцюкоў, прысутнічае нават каралева Ёфа. Пісьменнік нярэдка ўжывае народныя выслоўі, прымаўкі і прыказкі, характэрныя словы і звароткі, дзякуючы чаму яго творы, нават напісаныя на рускай мове, захоўваюць нацыянальны каларыт.

Аўтар імкнецца пазбегнуць забойстваў, крыві і гвалту. Яго героі перамагаюць, але перамагаюць звычайна дзякуючы розуму, спрыту, дасціпнасці, высокім маральным якасцям. У некаторых творах пісьменнік з'ядноўвае традыцыйны казачны свет з рэаліямі сённяшняга дня: у герояў з'яўляюцца камп'ютары, лазары, самалёты. Аўтар імкнецца асучасніць традыцыйныя сюжэты і фальклорных герояў.

У некаторых творах Г. Марчук заявіў пра сябе ўжо як свайго роду парушальнік традыцый. Яго п'есы-казкі вылучаюцца стракатасцю антуражу і дзеючых асобаў. Дзеянні ў іх адбываюцца як у далёкіх экзатычных краінах (“Тушканчык і чароўны чамаданчык”, “Надзея сабакі Тэафіла”). Аўтар пашырае кола тэм і праблем, аднак агульнае, гуманістычнае крэда захоўваецца ў любым выпадку. Нестандартным падыходам толькі прывабліваюцца юныя глядачы, гатовыя пайсці следам за аўтарам у краіну незнамага і незвычайнага. П'еса-казка Г. Марчука “Чужое багацце” пераносіць традыцыйную для казак барацьбу добра і зла ў наш час з яго атрыбутамі (кока-колай, рэкламай, радыётэлефонам, адпаведнай “моднай” лексікай), надзяляючы кожную сілу сваёй “зброяй”: зло – наркотыкамі, гарэлкай, сапраўднай зброяй; добро ж супрацьпастаўляе гэтаму ўсяму вернасць, сумленне, каханне, сціпласць.

Такім чынам, можна вызначыць, што сучасныя пісьменнікі-казачнікі імкнуцца злучыць традыцыйнае з сучаснасцю. Героі літаратурных казак

перамагаюць зло дзякуючы высакародству, дасціпнасці, сумленню, дабрыні. Усе падзеі разгортваюцца ў мясцовых умовах, знаёмых маленькаму чытачу. У казках аўтары выказваюць свае погляды на свет і чалавечыя адносіны. Сучасная казка скіравана на тое, каб дзяцінства заставалася дзяцінствам, каб дзеці не баяліся жыцця, умелі дзівіцца і цешыцца.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ